

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MODA TERMINLARINING SEMANTIK CHOG'ISHTIRILISHI

Magistranti: Qodirova Dildora Bahodir qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili)

Ilmiy rahbar: Yadigorova Sitara Bahramovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi moda terminlarining semantik xususiyatlari chog'ishtirma-lingvistik yondashuv asosida chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotda moda terminologiyasining shakllanish omillari, leksik-semantik tuzilishi, denotativ va konnotativ qatlamlari, shuningdek, ularning madaniy, ijtimoiy va pragmatik yuklamasi qiyosiy jihatdan o'rganiladi. Ingliz tilida global moda industriyasi ta'sirida yuzaga kelgan terminlarning o'zbek tiliga o'zlashuvi, semantik moslashuvi va funksional transformatsiyasi izchil yoritiladi. O'zbek tilidagi milliy moda terminlarining etnomadaniy mazmuni hamda ingliz tilidagi muqobillari bilan semantik uyg'unligi yoki nomuvofiqligi aniqlanadi. Tadqiqot natijalari terminologiya, chog'ishtirma tilshunoslik, tarjimashunoslik va madaniyatlararo kommunikatsiya sohalari uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: moda terminologiyasi, semantik chog'ishtirish, ingliz tili, o'zbek tili, terminologik tizim, leksik-semantik tahlil, madaniy konnotatsiya, globalizatsiya, o'zlashma terminlar, til va madaniyat.

Kirish

So'nggi o'n yilliklarda globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va madaniyatlararo aloqalarning kengayishi natijasida tillarning leksik tarkibida sezilarli o'zgarishlar yuz bermoqda. Bu jarayon, avvalo, terminologik tizimlarda yaqqol namoyon bo'lmoqda. Jamiyat hayotining turli sohalari bilan bog'liq terminlar tilning eng faol va tez yangilanadigan qatlamiga aylanib, ijtimoiy taraqqiyotning muhim ko'rsatkichlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ana shunday sohalardan biri moda industriyasi bo'lib, u nafaqat iqtisodiy va estetik hodisa, balki kuchli madaniy va sotsiolingvistik omil sifatida ham e'tirof etiladi.

Moda tushunchasi zamonaviy jamiyatda faqat kiyim-kechak bilan cheklanmaydi. U hayot tarzi, ijtimoiy mavqe, shaxsiy identitet, estetik qarashlar va madaniy orientatsiyaning ifodasi sifatida talqin etiladi. Shu sababli moda bilan bog'liq

terminlar faqat nominativ vazifani emas, balki baholovchi, ekspressiv va identifikatsion funksiyalarni ham bajaradi. Bu esa moda terminologiyasini lingvistik jihatdan chuqur va tizimli o'rganishni taqozo etadi.

Ingliz tili bugungi kunda global moda industriyasining asosiy kommunikativ vositasi sifatida yetakchi o'rinni egallaydi. Jahon miqyosidagi moda uylari, dizayn maktablari, brendlar, xalqaro ko'rgazmalar va raqamli platformalar faoliyatida ingliz tilida shakllangan terminlar ustunlik qiladi. Ushbu terminlar ommaviy axborot vositalari, reklama va ijtimoiy tarmoqlar orqali dunyoning ko'plab tillariga, jumladan o'zbek tiliga ham faol kirib bormoqda. Natijada o'zbek tilining moda terminologiyasi sezilarli darajada boyib bormoqda.

Biroq bu jarayon bir qator murakkab lingvistik masalalarni ham yuzaga keltirmoqda. Xususan, ingliz tilidan kirib kelgan moda terminlarining semantik moslashuvi, ularning o'zbek tilidagi ma'no doirasi, funksional qo'llanilishi va madaniy kontekstda talqin etilishi masalalari yetarlicha tizimli o'rganilmagan. Ko'plab hollarda bir xil termin ingliz va o'zbek tillarida turlicha semantik yuklamaga ega bo'lib, bu tarjima amaliyoti va terminologik me'yorlash jarayonida muammolar keltirib chiqaradi.

O'zbek tilidagi moda terminologiyasi esa tarixan milliy kiyim-kechak an'analari, hunarmandchilik, iqlim sharoiti va etnomadaniy qadriyatlar bilan uzviy bog'liq holda shakllangan. Chopon, do'ppi, atlas, adras, beqasam kabi terminlar nafaqat kiyim nomi, balki xalqning madaniy xotirasi va ijtimoiy ongini ifodalaydi. Shu sababli ingliz va o'zbek tillaridagi moda terminlarining semantik chog'ishtirilishi ikki xil madaniy makon va tafakkur tizimining til orqali ifodalanishini tahlil qilish imkonini beradi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi moda terminlarining semantik tuzilishini chog'ishtirma tahlil qilish, ularning denotativ va konnotativ ma'nolarini aniqlash hamda terminlarning til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro munosabatdagi rolini yoritishdan iborat. Tadqiqot natijalari moda terminologiyasini me'yorlash, tarjima jarayonlarini takomillashtirish va chog'ishtirma tilshunoslik nazariyasini boyitishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot chog'ishtirma tilshunoslik, leksik-semantik tahlil va sotsiolingvistik yondashuvlar asosida olib borildi. Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o'zbek tillaridagi izohli va terminologik lug'atlar, ilmiy maqolalar, moda jurnallari, reklama matnlari, internet nashrlari hamda ijtimoiy tarmoqlarda qo'llanilayotgan real

til materiallari tanlab olindi. Tanlangan terminlar semantik, funksional va pragmatik jihatdan qiyosiy tahlil qilindi.

Tahlil jarayonida terminlarning denotativ ma'nosi bilan bir qatorda ularning konnotativ, baholovchi va madaniy qatlamlari ham alohida o'rganildi. Shuningdek, ingliz tilidan o'zbek tiliga o'zlashgan moda terminlarining semantik transformatsiyasi, ma'no torayishi yoki kengayishi holatlari aniqlanib, ularning sabab va oqibatlari izohlandi. Tadqiqotda tavsifiy, qiyosiy va interpretativ usullar uyg'un holda qo'llanildi.

Tadqiqot natijalari va muhokama

Ingliz va o'zbek tillaridagi moda terminlarining semantik chog'ishtirilishi shuni ko'rsatdiki, mazkur terminologik qatlam ikki tilning tarixiy rivojlanish yo'li, madaniy qadriyatlari va ijtimoiy ehtiyojlari bilan bevosita bog'liq holda shakllangan. Moda terminlari nafaqat predmet yoki hodisani nomlash vazifasini bajaradi, balki muayyan madaniy kod, ijtimoiy baho va estetik mezonlarni ham o'zida mujassam etadi. Shu jihatdan ularni oddiy nominativ birliklar sifatida emas, balki murakkab semantik va pragmatik tuzilishga ega terminlar sifatida baholash zarur.

Tahlil jarayonida ingliz tilidagi moda terminlari asosan global xarakterga ega ekani aniqlandi. Fashion, style, trend, look, outfit, collection, designer kabi terminlar xalqaro miqyosda barqaror semantik yadroni saqlagan holda qo'llaniladi. Ularning denotativ ma'nosi nisbatan aniq bo'lsa-da, konnotativ qatlam juda keng va o'zgaruvchan hisoblanadi. Masalan, fashion termini ingliz tilida faqat kiyim-kechak bilan bog'liq tushunchani emas, balki jamiyatdagi yangilikka intilish, zamonaviylik, ijtimoiy faollik va hatto iqtisodiy qudratni ham ifodalaydi. Ushbu termin ommaviy axborot vositalarida va reklama matnlarida kuchli baholovchi va jalb etuvchi vosita sifatida faol qo'llaniladi.

O'zbek tilida moda termini ko'pincha ingliz tilidagi fashion so'zining to'g'ridan-to'g'ri ekvivalenti sifatida ishlatilsa-da, ularning semantik maydoni to'liq mos kelmaydi. O'zbek tilida moda so'zi ayrim kontekstlarda tanqidiy yoki istehzoli ohangga ega bo'lishi mumkin. Masalan, "modaga berilib ketish", "modaparastlik" kabi birikmalar ijtimoiy baholovchi, ko'pincha salbiy konnotatsiyani ifodalaydi. Bu holat ingliz va o'zbek tillaridagi bir xil terminlarning turli madaniy muhitda turlicha semantik yuklamaga ega ekanini ko'rsatadi.

Style termini ingliz tilida juda keng semantik doiraga ega bo'lib, u nafaqat kiyinish uslubini, balki shaxsiy did, o'zini tutish, ijodiy yondashuv va individual identitetni ham ifodalaydi. O'zbek tilida uslub so'zi asosan umumiy ma'noda ishlatiladi va moda kontekstida uning semantik qamrovi cheklanganroqdir. Natijada

ingliz tilidagi style tushunchasining barcha semantik qatlamlarini o'zbek tilida bitta so'z bilan to'liq ifodalash qiyinchilik tug'diradi. Bu esa tarjima jarayonida izohli yoki kontekstual yondashuvni talab etadi.

Trend termini ingliz tilida vaqtinchalik ustuvorlik, ommaviylik va yangilikni anglatadi. Ushbu termin moda bilan bir qatorda iqtisod, texnologiya va madaniyat sohalarida ham keng qo'llaniladi. O'zbek tilida trend termini asosan o'zlashma shaklda ishlatiladi va uning muqobili sifatida yo'nalish yoki tendensiya so'zlari taklif qilinsada, amaliy nutqda inglizcha shakl ustunlik qiladi. Bu holat ingliz tilining global ta'siri va terminologik prestijini ko'rsatadi. Shu bilan birga, trend so'zining o'zbek tilidagi qo'llanishida uning semantik doirasi torayib, ko'proq moda sohasi bilan cheklanib qolayotgani kuzatiladi.

Ingliz tilidagi look va outfit terminlari ham semantik jihatdan muhim farqlarga ega. Look ko'proq umumiy tashqi ko'rinish, obraz va vizual ta'sirni ifodalasa, outfit muayyan kiyimlar majmuasini anglatadi. O'zbek tilida bu ikki termin ko'pincha tashqi ko'rinish yoki kiyim-bosh kabi umumiy so'zlar bilan ifodalanadi, biroq ular ingliz tilidagi terminlar singari aniq semantik farqlarga ega emas. Natijada ingliz tilidagi nozik semantik tafovutlar o'zbek tilida neytrallashib ketadi.

O'zbek tilidagi milliy moda terminlari alohida semantik qatlamni tashkil etadi. Chupon, do'ppi, atlas, adras, beqasam kabi terminlar nafaqat kiyim nomi, balki muayyan tarixiy davr, ijtimoiy maqom va hududiy xususiyatlarni ham ifodalaydi. Masalan, chupon termini o'zbek madaniyatida hurmat, keksalik, marosimiylik va milliylik bilan bog'liq kuchli konnotatsiyaga ega. Ingliz tilidagi coat yoki robe terminlari esa bunday madaniy yuklamaga ega emas va asosan funksional ma'noda ishlatiladi. Bu holat o'zbek moda terminlarining semantik jihatdan madaniylashgan, ingliz terminlarining esa universallashtirilgan xarakterga ega ekanini ko'rsatadi.

Milliy matolar bilan bog'liq terminlar ham semantik chog'ishtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Atlas va adras terminlari o'zbek tilida nafaqat mato turini, balki milliy estetik did va an'anaviy kiyinish madaniyatini ham ifodalaydi. Ingliz tilida silk yoki patterned fabric kabi umumiy terminlar mavjud bo'lsa-da, ular atlas va adras terminlarining to'liq semantik va madaniy mazmunini qamrab olmaydi. Shu sababli bunday terminlar tarjima jarayonida ko'pincha transliteratsiya yoki izohli tarjima yo'li bilan beriladi.

Xulosa

Ingliz va o'zbek tillaridagi moda terminlarining semantik chog'ishtirilishi mazkur tadqiqot doirasida ikki tilning leksik tizimi, madaniy xotirasi va ijtimoiy taraqqiyot bosqichlari o'rtasidagi murakkab va ko'p qatlamli munosabatlarni ochib

berishga imkon berdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, moda terminologiyasi oddiy nominativ birliklar majmui bo'lib qolmay, balki muayyan jamiyatning estetik qarashlari, ijtimoiy qadriyatlari va madaniy orientatsiyasini ifodalovchi muhim semantik qatlam hisoblanadi. Shu bois moda terminlarini lingvistik jihatdan o'rganish nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik va sotsiolingvistika uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida ingliz tilidagi moda terminlari asosan global xarakterga ega ekani, ularning semantik yadrosi universallikka yo'naltirilgani aniqlandi. Fashion, style, trend, look, outfit, designer kabi terminlar xalqaro miqyosda barqaror qo'llanilib, ular orqali zamonaviylik, yangilik va ijtimoiy prestij tushunchalari ifodalanadi. Ingliz tilidagi ushbu terminlarning semantik tuzilishi ko'p qatlamli bo'lib, ular denotativ ma'nodan tashqari baholovchi, ekspressiv va pragmatik funksiyalarni ham bajaradi. Ayniqsa reklama va marketing diskursida moda terminlari iste'molchiga kuchli psixologik ta'sir ko'rsatish vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbek tilidagi moda terminologiyasi esa tarixan milliy kiyim-kechak an'analari, hunarmandchilik, iqlim sharoiti va etnomadaniy qadriyatlar bilan uzviy bog'liq holda shakllangan. Chopon, do'ppi, atlas, adras, beqasam kabi terminlar nafaqat predmet nomi, balki muayyan tarixiy davr, hududiy xususiyat va ijtimoiy mavqeni ham ifodalaydi. Ushbu terminlar yuqori darajada madaniylashgan bo'lib, ularning semantik tuzilishida milliy identitet va madaniy xotira muhim o'rin tutadi. Ingliz tilidagi muqobillari bilan qiyoslanganda, o'zbek moda terminlari ko'proq lokal va madaniy konnotatsiyaga ega ekani aniqlandi.

Mazkur tadqiqot natijalari moda terminologiyasini tizimli o'rganish, chog'ishtirma lug'atlar tuzish, tarjima amaliyotini takomillashtirish va terminologik me'yorlash jarayonlari uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Kelgusida ingliz va o'zbek tillaridagi moda terminlarini diaxron va sinxron jihatdan chuqurroq tadqiq etish, ularning ijtimoiy diskursdagi funksiyalarini o'rganish va korpus lingvistikasi asosida statistik tahlil qilish istiqbolli ilmiy yo'nalishlar sifatida qaralishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
2. Yo'ldoshev B. Hozirgi o'zbek tili leksikologiyasi. – Toshkent: Fan, 2012. – 256 b.
3. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 499 p.

4. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. – Toshkent: O'qituvchi, 2008. – 384 b.
5. Saussure F. de. Course in General Linguistics. – London: Duckworth, 1983. – 236 p.
6. Madvaliyev A. (tahr.). O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildlik. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.